ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Сліденка І.Д. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України“, яке міститься у статті 155 Конституції України

Зважаючи на наявність Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України (далі – Подання) щодо офіційного тлумачення положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України“, яке міститься в статті 155 Конституції України від 15 березня 2016 року № 1-рп/2016 (далі – Рішення), прийнятого більшістю від фактичного складу Конституційного Суду України;

констатуючи той факт, що застосована методологія і аргументація та визначене на їх основі Конституційним Судом України абстрактно-теоретичне офіційне тлумачення положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України“, яке міститься в статті 155 Конституції України, має виключно суб'єктивний, відносний та упереджений характер;

усвідомлюючи необхідність субстанційно-онтологічного аналізу для визначення недоліків та недосконалостей і убезпечення від загроз, які містяться в Рішенні;

користуючись правом на окрему думку, наданим статтею 64 Закону України „Про Конституційний Суд України“;

вважаю за необхідне висловити такі **заперечення** щодо Рішення:

І. Заперечення відкриття конституційного провадження

Перша колегія суддів Конституційного Суду України безпідставно відкрила конституційне провадження за Поданням, аргументуючи свою позицію виключно формальними критеріями, без його субстанційного аналізу.

Частиною другою статті 39 Закону України „Про Конституційний Суд України“ встановлено вимоги до конституційного подання щодо офіційного тлумачення Конституції України, зокрема пунктом 4 цієї статті – правове обґрунтування тверджень щодо необхідності в офіційному тлумаченні. Стаття 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“ в частині першій встановлює єдиний критерій такого правового обґрунтування – практична необхідність в офіційній інтерпретації положень Конституції України. Суб'єкт Подання обґрунтовує практичну необхідність евентуальною ситуацією, коли законопроект про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади (реєстр. № 2217а) може бути не розглянутий протягом третьої сесії Верховної Ради України через обмеження у часі щодо виконання необхідних процедур для його

остаточного схвалення. У цьому випадку суб'єкт Подання допускає серйозну концептуальну помилку щодо розуміння категорії „практична необхідність". Практична необхідність є наслідком певної практики, тобто діяльності, яка здійснюється для досягнення певної мети. Евентуальна можливість як категорія Закону України „Про Конституційний Суд України" фігурує виключно в його статті 94, де йдеться про можливість порушення прав і свобод для суб'єктів конституційних звернень. Таким чином, для обґрунтування Подання у цьому випадку необхідна наявна конкретна практика, пов'язана з відсутністю однозначного розуміння положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України", яке міститься в статті 155 Конституції України. Така практика не була наведена у Поданні, а суб'єкт Подання вдався до підміни розуміння статей 93 та 94 Закону України „Про Конституційний Суд України".

Крім того, суб'єкт Подання в якості обґрунтування практичної необхідності посилається на обмеження у часі щодо виконання необхідних процедур для остаточного схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади (реєстр. № 2217а). Однак він не вказує, які саме необхідні процедури повинні бути здійснені для такого прийняття. Аналіз відповідних статей Конституції України дозволяє стверджувати, що такі процедури відсутні в Основному Законі України. Таким чином, суб'єкт Подання вдався до фальсифікації обґрунтування та ввів в оману Конституційний Суд України.

До того ж, суб'єкт Подання аргументує практичну необхідність в офіційному тлумаченні статті 155 Конституції України шляхом теоретичного аналізу категорії „наступна чергова сесія", що міститься в статтях 10, 21, 107 Регламенту Верховної Ради України. Однак вони не мають ніякого відношення до практичної реалізації статті 155 Конституції України. Посилання на статтю 149 Регламенту Верховної Ради України, яка кореспондується із статтею 155 Конституції України, ніяк не вказує на практичну необхідність в її інтерпретації. Загалом обґрунтування практичної необхідності офіційного тлумачення норм Конституції України шляхом аналізу норм поточного законодавства є юридично та концептуально неприпустимим через їх різну природу.

Таким чином, Перша колегія суддів Конституційного Суду України повинна була відмовити у відкритті конституційного провадження у цій справі.

II. Заперечення методології Рішення

1. *Форма слухання.* Ухвалою від 27 січня 2016 року Конституційний Суд України ухвалив провести розгляд справи на пленарному засіданні Конституційного Суду України за Поданням у формі письмового слухання. При цьому він ніяк не обґрунтував свою позицію, знехтувавши низкою вимог законодавства та об'єктивними обставинами. Стаття 4 Закону України „Про Конституційний Суд України" встановлює основоположний принцип його діяльності – гласність. Це, окрім іншого, та у взаємозв'язку з принципами

верховенства права, повного і всебічного розгляду справ та обґрунтованості прийнятих ним рішень означає відкритий, усний розгляд із залученням усіх необхідних засобів для прийняття найбільш наближеного до істини рішення у кожній конкретній справі та з метою уникнення звинувачень в упередженості та недопущенні помилок при реалізації Конституційним Судом України його повноважень. Єдине виключення з цього правила – можливість розголошення в ході розгляду державної або іншої таємниці, що накладає відповідні обмеження.

Крім цього, Конституційний Суд України повинен був урахувати той факт, що в конкретному випадку йдеться про інтерпретацію тексту Конституції України, який має особливий правовий характер і відзначається сакральністю як для держави, так і для громадянського суспільства. Суспільний інтерес та резонанс таких справ очевидні. Нехтування таким інтересом з боку Конституційного Суду України, окрім іншого, вказує на його зневажливе ставлення до громадянського суспільства.

Таким чином, Конституційний Суд України припустився серйозної методологічної та концептуальної помилки, обравши письмову форму слухання за Поданням, що призвело до неадекватності та упередженості висновків у Рішенні.

2. *Експертні установи та організації.* Перелік установ та організацій, які були залучені для надання експертних пояснень з цього питання, викликає низку запитань та зауважень. Привертає увагу їх надзвичайно невелика кількість, що для розгляду засадничого питання функціонування Конституції України виглядає як аномалія. Перелік сформований таким чином, щоб виключити або звести до мінімуму альтернативні точки зору. Так, профільні правові наукові та експертні установи (Інститут законодавства Верховної Ради України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, експертні центри: Центр політико-правових реформ, Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова та інші) не залучалися. Перелік вищих навчальних закладів повинен був відображати наявність у них відомих фахівців з питань конституційного права. Конституційний Суд України підійшов формально до вирішення цього питання, не врахувавши особливості цієї справи, що очевидно призвело до викривлення уявлень про предмет розгляду та упередженості Рішення в цілому.

3. *Розгляд Подання.* Зважаючи на хибність формального підходу при відкритті конституційного провадження у справі за Поданням, Конституційний Суд України після детального аналізу особливостей Подання повинен був припинити конституційне провадження шляхом прийняття відповідної ухвали.

4. *Методологія мотивації.* В мотивувальній частині Рішення Конституційний Суд України застосував довільну комбінацію методів, основою яких став цільовий (телеологічний) метод. Однак висновки, які зробив Конституційний Суд України, застосовуючи телеологічний метод для інтерпретації положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради

України“, яке міститься в статті 155 Конституції України, зокрема розведення у часі схвалення законопроекту та прийняття закону та час для додаткового аналізу законопроекту, не відповідають критеріям використання для цього методу. Простіше кажучи, Конституційний Суд України застосував телеологічний метод неправильно. Телеологічне тлумачення взагалі та в праві, зокрема призначене для встановлення, виявлення цілей відповідно до об’єкта дослідження. Це може бути одна або декілька цілей, але в будь-якому випадку є основна ціль та допоміжні цілі. Телеологічне тлумачення дає відповідь на питання „для чого“ в контексті доцільності та з огляду на предмет тлумачення.

Висновок про те, що законодавець розвів у часі схвалення законопроекту та прийняття закону, є наслідком буквального тлумачення, а не телеологічного. Те, що законодавцем визначений часовий проміжок між схваленням законопроекту та прийняттям закону, очевидно, дає можливість для його аналізу, але це не може бути основною ціллю законодавця, з тієї простої причини, що така ціль ставиться на всіх етапах прийняття законопроекту, починаючи від його внесення до парламенту. Власне етапна процедура розгляду законопроекту в парламенті і є тим часом, який дається для аналізу та з’ясування можливих наслідків внесення змін до Конституції України.

Застосування телеологічного методу самостійно для встановлення цілей цієї норми неможливе. Такий метод слід застосовувати у взаємозв’язку з компаративно-правовим та історично-правовим методами.

Компаративно-правовий аналіз положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України“, яке міститься в статті 155 Конституції України, дозволяє дійти висновку, що розведення в часі внесення змін до Конституції України парламентом є одним із засобів гарантування верховенства Конституції України, її особливого місця в ієрархії нормативних актів, засобом забезпечення такої її якості, як стабільність. Про це свідчить досвід держав, які аналогічним чином змінюють свої конституції.

Для використання історично-правового методу слід було, серед іншого, проаналізувати матеріали Комісії по розробці нової Конституції Української РСР, утвореної Постановою Верховної Ради Української РСР від 24 жовтня 1990 року № 405–XII, визначити безпосередніх авторів цієї норми та опитати їх в якості експертів. Однак Конституційний Суд України цього не зробив, що призвело до неадекватного застосування телеологічного методу та упередженості в інтерпретації статті 155 Конституції України.

5. *Деформація практики Конституційного Суду України.* Конституційний Суд України у Рішенні від 17 жовтня 2002 року № 17-рп/2002 у справі щодо повноважності Верховної Ради України вже здійснив казуальне тлумачення статті 155 Конституції України, зазначивши, зокрема, таке: „Питання про внесення змін до Конституції України має бути розглянуте і вирішене на двох чергових сесіях Верховної Ради України послідовно (стаття 155 Конституції України)“.

Таким чином, очевидно, що таке тлумачення дає відповідь на питання щодо значення положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України“ чітко і однозначно: це дві послідовні (одна за одною) чергові сесії Верховної Ради України, оскільки послідовний – це той, що настає, відбувається, здійснюється безпосередньо один за одним (Академічний тлумачний словник української мови). Власне 51 народному депутату України, з огляду на нерозуміння ними цього положення, слід було звернутися за відповіддю до Рішення Конституційного Суду України від 17 жовтня 2002 року № 17-рп/2002.

З 2002 року стаття 155 Конституції України не змінювалася. Обставин змінювати свою практику для Конституційного Суду України не було. Конституційний Суд України і не навів ніяких причин для відходу від власної попередньої практики, чим допустив кричущу і неприпустиму помилку, повністю заперечуючи правову прогнозованість та визначеність у своїй діяльності та порушивши приписи статті 4 Закону України „Про Конституційний Суд України“ в частині засадничих принципів його діяльності – верховенства права та обґрунтованості рішень.

До цього подібний відхід від власної практики простежується у Рішенні Конституційного Суду України від 6 квітня 2010 року № 11-рп/2010 у справі за конституційним поданням 68 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту Верховної Ради України стосовно можливості окремих народних депутатів України брати безпосередню участь у формуванні коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, яке прямо суперечить Рішенню від 25 червня 2008 року № 12-рп/2008, в якому Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частин п’ятої, шостої, статті 13 Закону України „Про статус народного депутата України“ щодо права народного депутата України вільно виходити зі складу депутатської фракції (групи), а також не входити до зареєстрованої депутатської фракції, – тим самим кричуще спотворив Конституцію України та законодавство, що врешті призвело до трагічних наслідків, пов’язаних з узурпацією влади В. Януковичем.

Наслідки від заперечення власного тлумачення статті 155 Конституції України Конституційним Судом України будуть не менш фатальні з огляду на резолютивну частину Рішення в частині заміни представленим тлумаченням процедури внесення змін до Конституції України, а отже, прийняття Рішення зумовило фактичну делегітимізацію механізму внесення змін до Основного Закону України і делегітимізацію Конституції України в цілому.

6. *Політизація Рішення.* Наслідком ігнорування субстанційного аналізу Подання, застосування неадекватної методології та неправильного застосування методів для інтерпретації положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України“, яке міститься у статті 155 Конституції України, заперечення попередньої практики Конституційного Суду України,

упередженого ставлення до правового експертного середовища стала політизація Рішення в цілому.

Політизація, в контексті діяльності Конституційного Суду України, – це підміна правових аргументів доцільністю та розсудом. Політизація проявляється у свавільному ігноруванні одних підходів і неадекватному застосуванні інших. Як правило, політизація органу конституційного контролю простежується в орієнтації на один із центрів політичної влади в державі – Президента України або Верховну Раду України. При цьому, політизуючись, Конституційний Суд України знищує свій авторитет як єдиного органу конституційного контролю та верховного охоронця цінностей Конституції України. Інший ефект політизації – Конституційний Суд України втрачає самостійність у прийнятті ним рішень, а отже, його самостійність та незалежність у механізмі реалізації публічної влади стають марними.

Існують декілька фактів, які дозволяють стверджувати, що під час розгляду Рішення Конституційний Суд України політизувався, а саме Рішення є політичним.

По-перше, принципова відмінність правового підходу від політичного полягає в тому, що в межах конкретної проблеми право передбачає лише один підхід, заснований на відображенні цієї проблеми в правовій доктрині та зафіксований в нормі права. Оскільки в основі політичного підходу завжди знаходяться доцільність та розсуд, а значить, як мінімум альтернатива при прийнятті рішення, і в цьому його принципова відмінність від права, то конкретна проблема з точки зору політики може мати декілька варіантів вирішення. Конституційний Суд України при застосуванні політичного підходу обирає з декількох варіантів доцільний з його точки зору. Інтерпретація положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України“, яке міститься у статті 155 Конституції України, за умов урахування попередньої практики Конституційного Суду України, доктрини щодо внесення змін до конституцій парламентами, світового досвіду з цього питання передбачала виключно безальтернативне тлумачення цієї норми в контексті існуючого казуального тлумачення статті 155 Конституції України в Рішенні Конституційного Суду України від 17 жовтня 2002 року № 17-рп/2002, яке визначало основні параметри цієї частини процедури внесення змін до Конституції України, – дві чергові сесії у послідовному застосуванні. Таким чином, норма набувала чіткої правової визначеності, внесення змін до Конституції України можливе виключно на чергових сесіях, у певний часовий проміжок – дві сесії, що загалом означало один рік. У цьому, власне, полягав правовий підхід. Однак Конституційний Суд України, свавільно застосувавши лінгвістичний аналіз та порушивши закони та правила формальної логіки, створив альтернативу. За таких умов стало можливим прийняття двох рішень із взаємно протилежним сенсом – або законопроект приймається на двох чергових сесіях послідовно (одна за одною), або законопроект приймається на будь-якій черговій сесії. Конституційний Суд України обрав останній варіант. З огляду на цілком

імовірну загрозу політизації він повинен був пояснити, чому саме було обрано цей варіант, а не інший, чому такий варіант є єдино правильним. Конституційний Суд України цього не зробив, проявивши волюнтаризм та упередженість. При цьому, політизуючись та орієнтуючись на один із центрів політичної влади, Конституційний Суд України припустився логічної помилки, відомої як „вибіркове представлення фактів", що частково виявляє схильність до підтвердження виключно своєї точки зору. Остання є проявом тенденції відшукувати, інтерпретувати та віддавати перевагу лише тій інформації, яка співпадає з точкою зору, переконаннями, гіпотезами суб'єкта пошуку. Подібні прояви є різновидом когнітивної девіації та системною помилкою індуктивного мислення. Відповідні девіації відбуваються тоді, коли суб'єкт пошуку здійснює відбір та інтерпретацію інформації виключно селективним шляхом та/або упереджено. Когнітивні девіації обумовлені суб'єктивними упередженнями та стереотипами.

Отже, за таких умов можна говорити про вирішення проблеми інтерпретації положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України", яке міститься у статті 155 Конституції України, не правовим, а політичним шляхом.

По-друге, підтвердженням політизації Конституційного Суду України у цій справі є аналіз відповіді Президента України, яка за своїм змістом суттєво відрізняється від інших відповідей, наявних у матеріалах справи. Аргументи, наведені Конституційним Судом України в мотивувальній частині Рішення, повністю відтворюють аргументи Президента України щодо інтерпретації положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України", яке міститься у статті 155 Конституції України. Це і неадекватне порівняння статті Конституції України з чинним Регламентом Верховної Ради України, коли ігнорується різна природа норм цих актів, і неадекватне застосування телеологічного методу, і граматичний аналіз без обґрунтування необхідності його застосування, і неадекватна аналогія у використанні категорії „наступний" в різних нормах Конституції України без будь-якого доведення аналогічності регулювання суспільних відносин цими нормами. Отже, можна стверджувати, що у цьому випадку йдеться про одностороннюю політизацію Конституційного Суду України з орієнтацією на позицію Президента України в питанні тлумачення статті 155 Конституції України.

Таким чином, у ході розгляду справи щодо інтерпретації положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України", яке міститься у статті 155 Конституції України, Конституційний Суд України політизувався. Як наслідок, Рішення має політичний характер, а це, у свою чергу, означає, що його легітимність відносна.

III. Заперечення резолютивної частини Рішення

У резолютивній частині Рішення Конституційний Суд України стверджує: „В аспекті порушеного у конституційному поданні питання щодо конституційної процедури прийняття закону про внесення змін до

Конституції України, *…наступною черговою* сесією Верховної Ради України *є чергова сесія* …“ (курсив мій – авт.).

Системно-логічне дослідження цієї інтерпретації Конституційним Судом України статті 155 Конституції України дозволяє дійти висновку про те, що у цьому випадку ми маємо справу з проявами правового нонсенсу, тобто правової фікції, позбавленої сенсу. У свою чергу, правовий нонсенс є різновидом алогізму або логічної помилки. У цьому разі йдеться про твердження, що суперечить законам і правилам формальної логіки, оскільки одне явище називається іншим явищем. Це заміна одного явища (терміна, категорії) іншим, намагання видати одне за інше. На практиці це означає підміну та фальсифікацію терміна Такий правовий нонсенс є також проявом правового абсурду, оскільки такого роду заміна терміна не має сенсу в межах існуючого конституційного механізму внесення змін до Конституції України. Інший аспект правового абсурду проявляється також у тому, що, керуючись цією інтерпретацією Конституційного Суду України, віднині внесення змін до Конституції України стає евентуально неможливим, оскільки нівелюється принцип правової визначеності норми, через те, що чергова сесія не визначається, а значить, не встановлюється часовий проміжок внесення змін до Конституції України. Це, у свою чергу, означає те, що закон про зміни до Конституції України евентуально може бути прийнятий через 1–10–100–1000 років, і так ad infinitum, що очевидно суперечить здоровому глузду і потребі внесення змін до Конституції України в розумні строки. По суті, йдеться про формалізований практикою Конституційного Суду України вияв твердження George Orwell: „двічі два – п’ять“, оскільки є яскравим проявом нелогічного твердження, що стверджується з ідеологічних, а у цьому випадку – політичних мотивів, з метою відповідності певному політико-ідеологічному порядку.

Серед логічних помилок такої інтерпретації статті 155 Конституції України виділяються:

– ignoratio elenchi (підміна тези) – почавши інтерпретувати категорію „наступна чергова сесія“, в ході мотивації Конституційний Суд України переходить до інтерпретації іншої категорії „чергова сесія“, схожої з попередньою, але очевидно такою, що має зовсім інше значення;

– petitio principii (передбачення підстави) – в якості аргументів використовуються недоведені, як правило, довільно взяті положення, зокрема інтерпретація в мотиваційній частині терміна „наступна“ у взаємозв’язку з категорією „чергова сесія“;

– уявний логічний зв’язок та логічний виверт, при яких уявний, бажаний логічний зв’язок видається за справжній, зокрема в резолютивній частині Рішення, між категоріями „наступна чергова сесія“ та „чергова сесія“.

Через застосування цих логічних помилок було порушено субстанційний зв’язок у положенні „на наступній черговій сесії Верховної Ради України“, яке міститься у статті 155 Конституції України, між категоріями „наступна“ та „чергова“.

Таким чином, у цілому інтерпретація положення „на наступній черговій сесії Верховної Ради України“, яке міститься у статті 155

Конституції України, дана Конституційним Судом України, є софізмом з елементами правового абсурду, правового нонсенсу та правового алогізму, оскільки вона заснована на свідомому порушенні правил логіки, навмисно заплутана, що має наслідком введення в оману суб'єктів правозастосування.

Саме через застосування помилкової логіки Конституційний Суд України розірвав субстанційний зв'язок між категоріями „наступний" та „черговий" в положенні „наступна чергова сесія", яке міститься у статті 155 Конституції України, що призвело до деформації конституційного тексту, і як наслідок – деформації механізму внесення змін до Конституції України. Фактично ця інтерпретація змінила текст Конституції України у неконституційний спосіб. Отже, Конституційний Суд України порушив приписи статей 147 та 150 Конституції України та статті 13 Закону України „Про Конституційний Суд України", вийшовши за межі своїх повноважень, виконавши таким чином функцію законодавця. При цьому Конституційний Суд України порушив принцип розподілу державної влади, закріплений статтею 6 Конституції України.

Спотворивши сенс статті 155 Конституції України, Конституційний Суд України зруйнував механізм внесення змін до Основного Закону України. В неконституційний спосіб, використовуючи офіційне тлумачення як інструмент, корекції була піддана найбільш важлива та фундаментальна частина Конституції України, яка потребує особливого захисту. Спотворення та деформація процедури внесення змін до Конституції України, відповідно до офіційного тлумачення статті 155 Основного Закону України, даного Конституційним Судом України, призведуть до делегітимізації будь-яких змін до Конституції України і, врешті, до деформації її тексту. Оскільки конституція завжди розглядається як цілісний акт, то проблема зміщується в площину легітимності конституції, яка буде містити подібні зміни.

Таким чином, підхід, застосований Конституційним Судом України в Рішенні, по суті є кроком до демонтажу чинної Конституції України. У випадку внесення змін до Основного Закону України відповідно до такої інтерпретації статті 155 Конституції України її легітимність стає відносною.

Суддя
Конституційного Суду України **І. Д. СЛІДЕНКО**